

Ferskvann i Europa

Innholdsfortegnelse

Ferskvann i Europa

Publisert 03.03.2015 av Miljødirektoratet

Europas ferskvann påvirkes blant annet av vannforurensning, vannmangel, flom og inngrep i vassdrag og innsjøer. Overgjødning av ferskvannsforkomster er et stort problem i deler av Europa. Hovedkildene til nitrogen og fosfor inkluderer utslipp fra kommunalt avløp og industri, og diffuse utslipp fra jordbruk.

Foto: Katarzyna Dąbrowska, Environment & Me /EEA

Hovedmålet med europeisk og nasjonal vannpolitikk er å sikre at en tilstrekkelig mengde vann av god kvalitet er tilgjengelig for mennesker og miljøet rundt om i Europa. I 2000 etablerte vanddirektivet et rammeverk for forvaltning, beskyttelse og forbedring av kvaliteten på vannressursene i hele EU. Hovedmålsettingen er at alt overflatevann og grunnvann skal ha en god tilstand innen 2015.

Mindre enn halvparten av overflatevannet har god tilstand

I 2009 var 43 prosent av overflatevannet i god eller svært god økologisk tilstand, og vanddirektivets mål om å oppnå en god økologisk tilstand innen 2015 oppfylles trolig bare for 53 prosent av overflatevannet. Dette er en beskjeden forbedring og er langt unna de politiske målene. Tilstanden for elver og brakkvannsområder er verre enn for innsjøer og kystvann. Miljøtilstanden i overflatevann er mest urovekkende i det sentrale og nordvestlige Europa i områder med intensivt jordbruk. Tilstanden for kyst- og brakkvannsområder i Svartehavet og i den større Nordsjø-regionen gir grunn til bekymring.

Forurensning fra diffuse kilder påvirker det meste av overflatevannet. Avrenning fra jordbruket er en spesielt stor kilde til forurensning av overflatevannet. Det er også oppdaget store mengder plantevernmidler fra jordbruket i overflate- og grunnvann.

Store tilførsler av næringsalter (nitrogen og fosfor) til vannmiljøer kan forårsake overgjødning. Overgjødning kan føre til endrede artsmengder og -mangfold og algeoppblomstring, deoksygenererte døde soner og nitratutslipp i grunnvannet. Alle disse endringene truer den langsiktige ferskvannskvaliteten og økosystemtjenester som drikkevann, fiske og rekreasjonsmuligheter, og kan bli dyre å rette opp i.

For høye konsentrasjoner av næringsalter i elver kan også føre til overgjødning i tilknyttede kystvannsføremster.

Nivåene av næringsalter synker

God kvalitet på overflatevannet er en målsetting i en rekke europeiske lover - vanndirektivet, nitratdirektivet - i tillegg til nasjonale lovgivninger.

Investeringer i bedre avløpsanlegg gjør at Europas vannforekomster er mye renere enn de var for 25 år siden. Likevel gjenstår flere utfordringer. Mer enn 40 prosent av elver og kystnære vann påvirkes av diffus forurensning fra jordbruket, mens mellom 20 og 25 prosent er gjenstand for punktkildeforurensning, for eksempel fra industrianlegg og avløpsanlegg.

Nivåene av næringsalter i ferskvann synker. De gjennomsnittlige nivåene av fosfat og nitrat i europeiske elver gikk ned med henholdsvis 57 prosent og 20 prosent fra 1992 til 2011. Dette gjenspeiler stort sett forbedringer i avløpsrensing og reduksjoner i nivåene av fosfor i vaskemidler, snarere enn effekten av tiltak for å redusere tilførselen av nitrat fra jordbruket.

Vassdrag i intensive jordbruksområder og som har høy befolkningstetthet (og dermed betydelige tilførsler fra avløpsanlegg) pleier å ha høyest nitrat- og fosforkonsentrasjoner. Elver i land med mer spredt befolkning i Nord-Europa, og fjellområder, har generelt betydelig lavere nitratkonsentrasjoner. En reduksjon av nitrat i elver er forbundet med endringer i hvordan jordbruk og avløp blir forvaltet.

Gjennomsnittlig konsentrasjon av nitrat-nitrogen i europeiske elver

Nitratkonsentrasjonen i europeiske elver har avtatt jevnt og trutt fra 1992-2012, med en reduksjon på rundt 0,8 prosent hvert år. Samlet sett har det vært en nedgang ved 44 prosent av målestasjonene og en økning ved 13 prosent. Danmark og Tyskland har høyeste antall stasjoner med en betydelig nedgang i konsentrasjonene. Disse landene hadde også den største årlige nedgangen, sammen med Bulgaria og Latvia.

Luxemburg, Tyrkia, Storbritannia, Belgia og Danmark hadde de høyeste konsentrasjonene i 2012. Nedadgående trender er registrert i Storbritannia, Belgia og Danmark. Ingen entydig trend er registrert i Luxemburg. Belgia har meldt om forbedret overholdelse av avløpsdirektivet i perioden 1992-2012, og om reduksjoner i bruken av både gjødsel og mineralgjødsel i Walloniaregionen. I Danmark kan reduksjonen i nitratkonsentrasjoner ha sammenheng med implementering av et nasjonalt miljøhandlingsprogram under nitratdirektivet, og høy grad av overholdelse.

Fosforkonsentrasjoner i europeiske elver har sunket mer enn 50 prosent de siste 20 årene, med 2 prosent hvert år. Det har vært en nedgang i ortofosfater ved 52 prosent av målestasjonene, mens det har vært en økning ved 9 prosent. Nedgangen er størst i Østerrike, Belgia, Danmark, Frankrike, Tyskland, Latvia, Liechtenstein, Litauen, Sveits og Storbritannia. I 2012 hadde Tyrkia, Makedonia, Kosovo under UNSCR 1244/99, Polen og Belgia de høyeste ortofosfatkonsentrasjonene.

Reduksjonen i fosforkonsentrasjoner i elver gjenspeiler forbedringer i behandlingen av avløpsvann og mindre fosfat i vaskemidler.

Gjennomsnittlig konsentrasjon av ortofosfat i europeiske elver

Når vi målene våre?

Til tross for den positive utviklingen, er overgjødning et vedvarende problem. Reduksjoner gjenspeiler forbedringer i behandlingen av avløpsvann. Men diffus forurensning fra jordbruk spesielt er en betydelig kilde til dårlig vannkvalitet i deler av Europa.

Europeisk og nasjonal lovgivning er på plass for å sikre fortsatt reduksjon i utslipp av næringsstoffer fra både punktkilder og diffuse kilder. Mange land er flinke til å overholde avløpsdirektivet, mens det er viktig med videre framgang i andre. Det gjenstår fortsatt store utfordringer knyttet til overholdelse av miljøhandlingsprogrammer under nitratdirektivet, spesielt når det gjelder bruk av gjødsel. De raske reduksjonene av nitrat i elver gjenspeiler betydningen av utslipp fra jordbruket. Det er behov for en videre reduksjon i næringsalter for å nå målene om god status i vannforekomster.

Hvis vi skal oppnå sunne ferskvannøkosystemer, må vi ha et systemisk perspektiv, fordi tilstanden er nært knyttet til hvordan vi forvalter land- og vannressurser. Sektorer som landbruk, energi og transport er viktige.

Det finnes gode muligheter til å forbedre vannforvaltningen for å oppnå politiske mål, blant annet gjennom strengere implementering av eksisterende vannpolitikk og integrering av vannpolitiske mål i EUs felles landbrukspolitikk, EUs strukturfond eller sektorspesifikk politikk.

Spesielt viktig er Den felles landbrukspolitikk (CAP) og nylige reformer for perioden 2013 til 2020. Disse reformene inkluderer flere faktorer som kan ha en stor betydning for samhandling på landbruks- og vannområdet. Forbedret vannforvaltning, inkludert forvaltning av gjødsel, er eksplisitt nevnt som en prioritet for distriktsutvikling.

Avrenning fra jordbruket vil sannsynligvis fortsatt være avgjørende for mengden næringssalter til elver. Mineralgjødsel er en betydelig kostnad for bønder. Mindre behov for mineralgjødsel vil være viktig både for å redusere bøndenes kostnader, og for å forbedre vannkvaliteten.

- **Les mer om ferskvann på EEAs sider**

Denne artikkelen er Miljøstatus-redaksjonens utdrag fra en av EEAs delrapporter, oversatt til norsk. Vi oppfordrer leserne til å gå inn på EEAs nettsider for mer informasjon på engelsk.

Miljøstatus i Europa 2015

- **Miljøstatus i Europa 2015** er en 5-årsrapport om utviklingen og framtidsutsiktene for miljøet i de europeiske landene, inkludert Norge.
- Rapporten er utgitt av Det europeiske miljøbyrået (EEA). EEA er et av EUs fagbyråer. 39 land i Europa samarbeider gjennom EEA. Norge er EEA-medlem gjennom EØS-avtalen. Miljødirektoratet har funksjonen som nasjonalt knutepunkt og koordinerer samarbeidet med EEA.
- Denne artikkelen er et utdrag fra rapporten, tilrettelagt for Miljøstatus.no